Ex Practicâ Philosophiâ
de
Jure atque Æquitate,

Duce Deo & Præside

M. MICHAELE WENDELERO,

Facult. Philos. Adjuncto,

JOHANNES Schneidewein Cygnéus

publicè disputabit

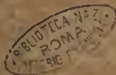
ad diem 15. Decemb. horis antemeridianis

In Auditorio minori.

WITTEBERGÆ,

Typis Johannis Röhneri Acad. Typogr.

Anno M DC XXXVIII.

Justitiam excipit Jus, quo nil majus inter homines: nil divinius, si salutariter & ex usu publico administretur: nil magis arduum, quàm ab uno viro tot capita coerceri, & universam Reipub: turbam sub commune obedientiæ jugum leniter redigi. Hujus tractationem unà cum Æquitate, legitimi juris laxamento, hâc vice suscipimus. Duo ergò membra, quorum alterum de Jure alterumq; de Æquitate agit, Duce Jehovà, constituimus.

Membrum Primum
de
JURE.
Præcepta.

1. Jus est justa actio & justum factum à justitiâ proficiscens.

2. Dividitur in Politicum & Oeconomicum.

3. Politicum est, quod ab illis, qui liberi sunt & æquales societateque quadam inter se devincti, ad rerum necessariarum suppeditationem colitur.

4. Hoc rursus dividitur in naturale & legitimum.

5. Jus naturale, quod suam autoritatem habet ex naturà, eandemque vim & potestatem ubique gentium obtinet.

6. Jus legitimum est, quod suam autoritatem habet ex hominum instituto, quodq; ante constitutionem neminem, post constitutionem omnes, quibus latum est, obligat.

7. Jus Oeconomicum est, quod in societate domesticâ ad generis propagationem & familiæ sustentationem observatur.

8. Oppositum est Injuria.

9. Injuria est injusta actio & injustum factum.

1. §. Jus deducitur à justitiâ, tanquam effectus à causâ, non secundum denominationem Grammaticam, sed Logicam. Grammaticis non incommodè derivatur à jubend , vel à jussu. Hinc olim jussa, quæ nunc jura, vocabantur. Quidam à juvando, quòd juvet, derivant.

2. §. Sumitur hîc pro legis præscripto; quod in mutuæ societatis usu recta præscribit ratio Ejus Synonyma sunt, fas, lex, justum, justè factum. Nota hæc propriè accepta Synonyma non esse. Nam jus in propriâ significatione est præceptum ex lege, seu ratione, tanquam effectum ex suâ causâ ortum. Æquum verò pro ejus Synonymo non posse haberi sequens monstrabit membrum. Fas propriè dicitur de eo, quod lege divinâ permittitur. Lex strictè sumta est ratio nostra: quatenus justa & honesta præcipit. Hinc dicitur naturalis ratio, naturale jus, regula, & norma juris. Communiter hâc voce non tantùm lex naturæ, sed omnis scientia ob affinitatem, quâ legislator aliquid decernit, exprimitur. Justum nominatur legis contentum. Justum enim duo involvit, jussum h. e. actum rationis (tam interiorem, qui est voluntatis, quàm exteriorem, qui scripturâ & aliâ ratione significatur) & rem jussam, quæ dicitur justa ob qualitatem illam, quam vel à jussu vel à solâ juris ratione assumit. Denique justè factum est effectio illius, quod in lege imperatum erat.

3. Unico verbo: *Lex, hoc est, ratio jubet datam fidem servare: Actus rationis*, (fidem serves) *jus est: observatio fidei, quæ est res justa, & appellatur justum: tandem justi in lege contenti in actum productio, justè factum nuncupatur.*

4 §. Definitio non indiget uberiore declaratione. Quoad divisionem, sciendum Politicum dici jus simpliciter, Oeconomicum per quandam similitudinem. Nam jus Oeconomicum aliquid simile alit cum Jure Politico.

5. §. Jus naturale dicitur, quia à naturâ & non à consuetudine proficiscitur. Audit & Universale, quia ad omnes homines pertinet: itidem Primum, quia hoc jus fuit, antequam essent leges scriptæ. Ab Apostolo appellatur *Veritas rei, patefactio Dei, & opus legis scriptum in cordibus.*

6 §. Con-

6. §. Causa efficiens juris naturalis sunt notitiæ principiorum practicorum & conclusionum communium inde extructarum. Principia practica sunt propositiones universales per se notæ, & indemonstrabiles, ex quibus Conclusiones deducuntur. Cujusmodi appellantur sequentia: *Honestè vivendum: Turpe fugiendum: Parentes honorandi: Pacta servanda: Suum cuiq; tribuendum: Nemo lædendus: Veritas colenda: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Quicquid sine detrimento commodari potest, id tribuatur cuiq; peregrino monstrare viam &c.*

7. §. Conclusiones communes sunt, quas naturalis ratio ex principiis conficit. Ita ex principio (*Justitia est colenda*) concludimus, non esse furandum, non occidendum, non scortandum, nihilque, quo quisquam lædi possit, faciendum. Ex principio (*æqualitas est servanda*) colligimus, pœnam debere delicto respondere. Ex principio (*Deus est colendus*) fit collectio, hominem à cultu divino nos avocantem non esse audiendum.

8. §. Huic juri tres assignant proprietates: Ubique & apud omnes homines eandem vim habere, ideoque etiam esse immutabilem, nec quæ abrogari posse. Nam lex hæc diffusa est in omnes, est sempiterna, à quâ homines neque per senatum, neque per populum possunt solvi & liberari. 2. Ducere originem non ex hominum instituto, neque niti eorundem opinione, sed autoritatem ex semetipso habere ob Deum, qui hominum mentibus id inspiravit. 3. Ad honestatem referri. Nam est lumen mentis nobiscum natum, quo ex nobis principia practica absque accidente aliquâ doctrinâ intelligimus, ac hujus adminiculo verum à falso ac bonum à malo discernere valemus.

9. §. Hujus loci est *Jus gentium*, quo omnes homines ex communi ratione utuntur. Ex jure gentium est, quòd legati non sint violandi, quòd bona naufragorum non sint prædæ exponenda. Plura alia ex jure gentium introducta de bellis, de fœderibus, de contractibus, de emtione, venditione, locatione, conductione. Quæ omnia Jurisperitis relinquimus.

10. §. Corollarium hinc emergit tale: *Jus naturale & Jus gentium differre causâ efficiente, subjecto atq; origine.* Jus naturale natura, gentium docuit recta ratio. Naturale ad omnia anima-

lia, gentium pertinet ad omnes homines. Naturale cœpit in creatione, gentium ab hominibus ob quandam necessitatem est introductum.

11. §. Jus legitimum etiam appellatur *Humanum*, ut & *Positivum*, quia ab hominibus positum & constitutum fuit. Dicitur *scriptum*, item *Legale*, quia legibus describitur & sancitur. Hoc est illud jus, quod Jurisperiti vocant civile, quod quisque populus sibi constituit. Per populum intelligitur non hæc vel illa civitas in particulari, sed civitas in genere, hoc est populus, qui in eâdem societate versatur, ijsdemque legibus à superiori sancitis utitur, seu sit Romanus, seu Hispanicus, seu Germanus. Nam jus civile ab unâquaque civitate generaliter consideratâ denominatur.

12. §. Proprietates hujus tres sunt: 1. Suam originem atque autoritatem debere hominibus, qui illud adducti probabili ratione, sive ex naturæ jure, sive ex aliquâ circumstantiâ delumta communi consensu constituerunt. Ergò pro ratione personarum, locorum, temporum aliarumque circumstantiarum mutari potest. 2. Ante constitutionem nullam habere vim obligandi hominem, sed esse indifferentem: post confirmationem sub pœnâ transgressionis obligare omnes, quibus latum est. 3. Præsupponere honestatem, quam habet ex jure naturali, ac præcipuè referri ad eorum, quibus fertur, utilitatem.

13. §. Ex his Corollarium resultat sequens: *Jus naturale & legitimum differre efficiente, notitiâ, efficacia & fine.* Naturale causam necessariam Deum, naturæ auctorem, Legitimum agnoscit hominis arbitrium. Hinc illud *divinum*, hoc dicitur *humanum*. Ergò & illud hoc præstantius. Naturale ab omnibus sanæ rationis hominibus intelligitur: Legitimum solùm à viris prudentibus. Naturale ubique est idem constans & immutabile: Legitimum obligat tantùm, quibus est latum, inconstans & mutabile. Naturale spectat tantùm honestatem: Legitimum hanc præsupponit atque eorum, quibus sancitum fuit, utilitatem adfectat.

14. §. Dividitur *in scriptum & non scriptum*, in *universale* & *particulare*, & denique in *commune* & *singulare*. Jus scriptum constat expressâ aliquâ lege, sive hæc immediatè ab ipso populo, sive mediatè per plebiscitum, senatus consultum, principum pla-

cita

cto aut Magistratum edicta fuerit constitutum. Requiritur ad hoc expressus populi consensus. Scriptura est quoddam necessarium adjunctum, à quo denominationem accepit.

15. §. Non scriptum diuturnis moribus, usu atque observatione fuit introductum. Nam diuturni mores consensu utentium approbati legem imitantur. Ad consuetudinem pertinet tacitus populi consensus, de quo si non certè constat, probanda veniunt actuum frequentia & diuturnitas temporis, ex quibus tacitus consensus necessariò sequitur.

16. §. Jus universale à supremo Magistro infertur. In Romano Imperio est illud, quod Imperator cum statibus imperij in publicis comitijs sancit. Continetur in Recessibus Imperij, atque aureâ Bullâ Caroli Quarti. Particulare unusquisque Magistratus secundum suam jurisdictionem decernit, subditisque proponit. Tale est jus *provinciale*, utpote Saxonicum, quod in certâ provinciâ, scilicet Saxoniâ, observatur: Item *jus Municipale* & *privatum* uniuscujusque civitatis.

17. §. Jus commune in omnes cives statuitur. Sic commune jus erat inter Lacedæmios & Athenienses, utriusque partis captivos pro certâ pecuniâ redimere. Ad commune jus pertinent ferè omnia, quæ in libris Jurisperitorum explicantur. Singulare certis personis fertur. Hujusmodi lex fuit apud Siculos, qui in honorem Marcelli annua sacra celebrabant. Hujus loci sunt omnia Privilegia. Quicquid enim fit in certam personam, est privilegium, olim non nisi in solemni populi conventu concessum. Hujus generis sunt ψηφίσματα Atheniensium, & Romanorum Plebiscita, hoc est particularia quædam decreta, aut leges particulares ad certum tempus latæ: e. g. quando tempore belli aut pestis choreæ, convivia alijque ludi prohibentur.

18 §. Jus Oeconomicum pro triplici personarum respectu triplex est: *Paternum*, quod inter parentes & liberos colitur: *Herile* quod inter Dominum & servum: *Matrimoniale*, quod inter maritum atque uxorem observatur.

19. §. Juris norma est lex, secundum quam omne jus æstimari debet. Hinc vocatur *regula faciendorum & omittendorum, mandans*, quid fieri debeat, & obligans omnes vel ad pœnam vel obedientiam.

dienſiam Lex eſt vel *communis* vel *propria*. Communis, quæ ad omnes pertinet, eſt vel *inſcripta*, vel *præſcripta*. Inſcripta hominibus eſt inſita. Ex hac oritur jus naturale. Præſcripta à ſuperioribus proponitur: ut ſunt, Magiſtratus edicta. Inde ortum trahit jus civile ſcriptum. Propria pertinet ad certam ſocietatem, & quam quælibet civitas ſibi propriam conſtituit. Ex hâc deſcendit jus privatum.

20. §. Injuria, quæ juri opponitur, dicitur quaſi injuria, quòd jure & juſtitiâ careat. Sumitur propriè & impropriè. Impropriè ſumitur pro omni, quod non jure fit. Propriè ſumta injuria eſt juris violatio, cùm à ſciente & volente alicui invito damnum præter meritum infertur.

21. §. Notandum hic, quòd non omne injuſtum ſtatim ſit injurioſum nec omne damnum alicui illatum ſtatim injuria. Nam quoddam injuſtum aut noxium fit etiam per accidens ex ignorantiâ, caſu, invitè & ex affectu vehementiori. Hoc quamvis ſit injuſtum malum, noxium & pernicioſum, tamen nec is, qui hoc facit, propriè injuriam, nec qui damnum patitur, pati propriè, dicitur.

22. §. Hoc ut melius pateat tria malorum & damnorum genera faciemus. Primum ab ignorantia proficiſcitur, quando lædens ignorat circumſtantias perſonæ, loci, temporis, modi, inſtrumenti & finis. Eſtque vel *infortunium* vel *delictum*. Infortunium dicitur, ubi præter agentis intentionem ſine malitiâ damnum infertur. Ita Cephalus apud Ovidium uxorem in arbuſto latentem telo configit. *Delictum* conſultò ſine malitiâ committitur. Ita duorum ſodalium digladiandi cauſa ſeſe exercentium alter alteri oculum effodit, vel digitum amputat.

Hinc ſequitur Corollarium;

Delictum atq; infortunium neq; juſtum neq; injuſtum reddere eum, qui hæc admittit. Nam non ex malitiâ & improbitate agentis proficiſcuntur.

23 §. Secundum malorum genus ex animi perturbatione & vehementi aliquo affectu infertur. Hæc facta dicuntur injuſta, non tamen injuria, quia non conſultè & cogitatè fiunt. Leviora enim

ſunt,

sunt, quæ repentino aliquo motu accidunt, quàm ea, quæ præparata inferuntur.

24. §. Tertium malorum genus ex certo animi proposito infertur, & est cum malitiâ & improbitate agentis conjunctum. Hoc factum propriè dicitur injuriosum, seu iniuria, cujus tres sunt notæ, ut invito inferatur, ut, qui infert, sciens & volens inferat, ut præter meritum patientis fiat.

25. §. Injuria est vel *realis*, vel *verbalis*. Realis manu infertur. Verbalis fit vitiis, verbis, literis, & libris in alterius infamiam editis.

QUÆSTIONES.

Quæstio Prima.

Num judicia sint licita?

Theologi ex immotis Scripturæ fundamentis probant. Nos addimus ex sanâ ratione: Quicquid ad Reipub: conservationem maxime utile, summeque necessarium est, absolutè ac per se illicitum esse nequit. Judicia civilia &c. E. Prosunt enim ad veritatem patefaciendam, justitiam administrandam, ad defensionem nostri nostrorumque obtinendam, & denique ad externam disciplinam & publicam pacem conservandam.

Quæstio Secunda.

Num satius sit, nocentem absolvere, quàm innocentem condemnare?

Quamvis utrunque malum sit, præstat tamen, nocentem absolvere, quàm innocentem condemnare. In nocente dimittendo tantùm Resp: læditur, nocens nec jure suo privatur, nec injuriâ aliqua afficitur. Verùm ubi innocens condemnatur, & Respublica & innocens patiuntur: Illa, quia hujus non minus interest innocentes absolvi, quàm sontes puniri; hic, quia jure suo privatur, vimque sustinet.

Quæstio Tertia.

Num judex possit aliquem non accusatum damnare, & damnatum absolvere?

1. §. ζήτημα est bimembre. Priori satisfacimus, adhibitâ distinctione inter factum capitale & non capitale. Circa factum, quod non est capitale, concernitque tantùm privatum aliquem, judex

 neminem

neminem, qui non accusatur, damnare potest. Nam 1. est contra naturam, eundem & judicem atque accusatorem existere. 2. Quia Judex est justitiæ interpres. Justitia autem versatur inter duos, quorum unus est actor alterque reus. Igitur, si actor non probaverit, reus absolvitur.

2. §. Si verò factum capitale toti Reipublicæ fuerit exitiosum, judex maleficos ad supplicium tradere potest, partim, ut justitiæ satisfaciat, partim ut avertat à Repub. ruinam, quæ impunita scelera sequitur. Ita David Amalekitam, nemine accusante, occidit, & Salomo Joabi sanguinem effundit.

3. §. Ad alterum quæsiti membrum respondemus, judicem quidem posse lenire pœnam pro varietate circumstantiarum, non tamen prorsus tollere, nisi fortè è commodo Reipublicæ fuerit. Aliàs enim Justitia non sarta & tecta conservatur, legum autoritas cadit, Reipub. salus non promovetur, parti læsæ non satisfit, neque judicis conscientiæ consulitur.

Quæstio Quarta.

Num judex secundum acta & probata, num verò secundum conscientiam judicare teneatur?

1. § Per acta & probata (etiam in alio sensu, quatenus ex falso proficiscuntur testimonio, accipiuntur) intelligimus certissimas veritatis adsertiones & legitimas probationes, à quibus omnis fucus omnisque falsitas longissime abest: per conscientiam, certam & exploratam rei scientiam, quâ ex *αὐτοψία* aliisque certis ac infallibilibus mediis judici de veritate facti & innocentiâ accusati indubitatò constat. His præsuppositis, affirmamus judicem indistinctè in omnibus controversiis secundum suam conscientiam judicare debere.

2. §. Theologi probant à divino interdicto: *In judicio non acquiesces plurimorum sententiæ, ut à vero devies*, Exod. 23. v. 2: Judicans secundum acta & probata quia morti adjudicat eum, quem in conscientiâ novit esse innocentem, utique à vero deviat. Nam

acta

acta & probata veritati possunt contrariari, cumq; sententiâ judicis pugnare.

3. §. Nos hoc affirmamus: I. ab officio judicis, qui debet esse vir pius ac bonus, in cujus corde regnet Dei timor. Perpendat, se habere superiorem judicem, cui aliquando dispensationis hujus ratio est reddenda. Ergò non dicta, sed causam consideret oporet. Sequitur hinc, judicem non teneri contra veritatem sibi certò compertam aliquid statuere, multò minùs scienter nocentem absolvere atque innocentem damnare, sed majorem rationem habere conscientiæ, quàm testium.

4 §. II. A manifestâ iniquitate. Iniquum est innocentem condemnare, & nocentem absolvere. Nam omnis debita pœna præsupponit debitam culpam, quia sunt relata, flagitium & supplicium, illud habet rationem causæ, hocque effectûs. Ergò ubi non præcedit vera culpa, ibi pœna infligi neque potest neque debet. In homine secundum acta & probata vulgò sic dicta damnato non præcedit. E.

5. §. III. A fine probationum, quæ in judicio ob id instituuntur, ut judex de veritate rectè informetur. Inde probationes dicuntur arbitrariæ, atque ab officio judicis dependere. Igitur si probationes non correspondent certæ judicis sententiæ, non eas sequetur, quia sic non informaretur, sed corrumperetur. Ad hæc non adversario, sed judici probandum est. Ergò quando judici constat, rem aliter sese habere, quàm per testes fuit probatum, secundum veritatem sententiam ferat.

6 §. IV. A jure naturali. Ut enim jus legale requirit, ut secundum acta judicetur, ita naturale requirit, ut secundum ipsius veritatem judicetur. Illud huic cedit, quia justum naturale prævalet justo legali. E. judex innocentem damnans contra naturæ jus facit. Plures cautelas in Meisnero, Hornejo & Liebenthal invenies.

Quæstio Quinta.

An jus Oeconomicum sit jus propriè dictum & diversum â jure politico?

1. §. Jus Oeconomicum est jus ob similitudinem, quam habet

cum

eum jure politico. Nam quia domus est, quasi parva quædam civitas, & civitas, quasi magna quædam domus, in utrâque gubernatione multa sunt communia & civilia. Ex domesticâ societate pedetentim, amplificatis familiis, nata est civilis societas. Primò extitit domus pluresque familiæ, donec ex pluribus domibus constitutus pagus, tandemque ex multis pagis constituta fuit civitas.

2. §. Est jus non simpliciter, quia in jure Oeconomico injuria simpliciter locum non habet. Nam injuria non est erga alienos, cùm nemo dicatur propriè sibi vel suis injuriam facere. Domestici autem non sunt alieni, sed nostri quasi pars. Liberi enim sunt pars parentum, ex quibus progeniti. Hinc pater & filius dicuntur eandem sustinere personam. Ita servi sunt pars de bonis & possessionibus suorum dominorum. Ita & conjuges non sunt diversi, sed una caro. Ergò neque parentes liberis, neque domini servis, neque conjuges sibi mutuò dicuntur propriè facere injuriam.

3. §. Deinde domestici non sunt æqualiter iisdem legibus obstricti, neque inter se æquales quoad vicissitudinem imperandi & parendi. Ita pater non est illis legibus subjectus, quibus filius. Hoc enim foret iniquum, cùm hoc modo patrum tolleretur auctoritas & potestas. Ita Domini & servi, mariti atque uxoris leges sunt diversæ ob diversa in re familiari munera.

4. §. Ex his colligimus, jus Oeconomicum non esse simpliciter jus. Nam ubi locum obtinet jus simpliciter, ibi etiam injuria, quia, dato uno contrario, datur etiam alterum. Porrò inter quas personas non est lex, quæ æqualiter omnes obliget, inter eos quoque non est jus, quod simpliciter jus dicitur. In jure autem Oeconomico injuria simpliciter locum non habet, neque inter domesticos sunt ejusmodi leges. Et neque inter domesticos est illud jus, quod simpliciter jus dicitur.

Quæstio Sexta.

Num jus naturale cadat etiam in bruta?

Negamus, Nam 1. jus naturale est rectæ rationis decretum.

tum. Bruta autem quia rationis sunt expertia, ideò in illa jus naturale nullo modo cadit. 2. Bruta non dicuntur facere injuriam, sed pauperiem. E. neque jus ad illa pertinet, quia, cui unum contrariorum non competit, ei nec alterum potest competere.

Quæstio Septima.

Num jus naturale sit immutabile?

Jus naturale per se & ratione communium principiorum, semper est immutabile, sed per accidens, quatenus ad singulares actiones applicatur, mutatur & variatur. Hæc tamen mutatio non est vera, sed apparens, quia non jus ipsum, sed juris applicatio & actionum circumstantiæ mutantur.

Quæstio Octava.

Num volenti posit fieri injuria?

Negamus. Injuria enim definitur voluntaria & malitiosa læsio alicujus contra legem & patientis voluntatem facta. E. nemo volens injuriam patitur. Injuria est malum quid. Nemo autem sponte vult id, quod scit esse malum, cùm omnes naturâ inclinent ad hoc, ut sui conservationem quærant. Facere injuriam & pati injuriam, sunt contraria, & habent contraria attributa. Ergò quia facere injuriam est quoddam voluntarium, pati erit aliquid involuntarium. Ergò nemo volens patitur injuriam. E neque volenti fit injuria.

Quæstio Nona.

Num aliquis sibiipsi injuriam inferre posit?

1. §. Negamus. Fundamentum negandi præcedens quæstio suggerit. Qui non potest spontè pati injuriam, ille etiam semet ipsum non potest injuriâ afficere. Hæc enim pasio & actio quia ab eodem proficiscuntur principio, necesse est, ut etiam eodem modo sese habeant. Nemo potest sponte pati injuriam. E.

2. §. Alterum subministrat injustitia, quæ est vitium πρὸς ἕτερον hoc est, cujus actio ad alium dirigitur. Jam autem quia ne-

mo à semetipso est diversus, nemo etiam in semetipsum potest esse injustus aut injurius.

3. §. Tertium desumitur ab opposito. Si aliquis semetipsum injuriâ afficere potest, necesse est, ut illud faciat secundum certam injuriæ speciem, per quam alterum lædit. Omnis enim injuria est conjuncta cum alterius læsione, tam quoad bona externa, quàm quoad famam atque existimationem. Sed hoc nemo præstat, hoc est, nemo potest sibiipsi sua furari, aut seipsum decipere aut infamare. Ergò neque seipsum injuriâ afficere.

Quæstio Decima.

Num omnis, qui injustum factum patitur, rectè dicatur injuriam pati?

1. §. Injusta pati & injuriam pati differunt, ut latius & angustius. Omnis, qui injuriam patitur, injustam rem patitur, non verò contrà omnis, qui injustum aliquid patitur, statim etiam injuriam patitur. Nam ut non omnis, qui agit justa etiam justè agit, ut superiora ad amussim ostendebant, ita etiam non omnis, qui agit injusta, agit etiam injustè, adeoque neque injuriam dicitur facere. Ut sese res habet in actione, ita & in passione. Itaque ut aliquis potest agere ea, quæ sunt justa, qui tamen non dicitur agere justè, ita potest aliquis aliquid pati, quod est injustum, qui tamen non patitur injuriam.

2. §. Ut aliquis propriè dicatur injuriam pati, venit observandus animus & facientis & patientis injuriam. Hæc enim sunt relativa, facere & pati injuriam, quorum neutrum sine altero rectè potest consistere & considerari. Ob id non potest passio dici injuriosa, nisi etiam præcedat actio injuriosa. Nam si agens (veluti si quis alterum ex ignorantiâ percutiat) non facit injustam rem animo injuriante, neque patiens propriè dicitur injuriam esse passus, quamvis rem injustam fuerit passus. Idem de animo patientis rem injustam statuendum est. Nam ubi volens patitur, sibi fieri id, quod est injustum, is non dicitur pati injuriam.

3. §. Ex his evadit manifestum, quòd in passionibus aliud sit

rem

rem injustam pati, & aliud injuriam pati, quia in actionibus aliud est; rem injustam facere, & aliud injuriam facere. Et ut actio injuriosa debet esse conjuncta cum agentis voluntate, ita vi oppositorum sequitur, injuriosam passionem debere repugnare patientis voluntati.

Quæstio Undecima.

Utrum justus æquè possit alteri injuriam facere, sicut injustus?

Negamus. Aliud est ἀδικεῖν, aliud ἄδικα πράττειν, hoc est aliud est injuriam facere, aliud facere ea, quæ sunt injusta. Injuriam facit is, qui, datâ operâ, damnum infert. Ita vir justus neminem injuriâ afficit, cùm ob justitiæ habitum non possit aliter, quàm justè facere. Agere quæ sunt injusta quandoque committuntur à justo, non de industriâ, sed aut per ignorantiam, aut per casum aliquem fortuitum aut violentiam. Actiones hæ quamvis injustæ; non tamen injuriosæ pronuntiantur ob προαιρέσεως defectum.

Quæstio Duodecima.

Utrum deterius sit injuriam facere, quàm pati?

Prius affirmatur. Facere & pati injuriam quamvis sint virtutis extrema, non tamen utrumque, ut reliqua reliquarum virtutum extrema, cum vitio conjunctum est. Nam facere injuriam quia ex odio, livore & cupiditate oritur, vitio non caret: contrà pati quia patientiam & lenitatem præsupponit, vitio destituitur. Inde liquet melius esse pati injuriam, quàm inferre.

MEMBRI SECUNDI

Præcepta de ÆQUITATE.

1. Æquitas est correctio legis sive juris scripti eâ parte, quâ lex deficit ob suam generalitatem.

2. Ejus

2. Ejus extrema sunt duo in excessu, Summum jus & malitiosa juris interpretatio: in defectu jus nimium indulgens.

Explicationes.

1. §. Dicta videtur æquitas, quasi aquitas, quòd instar aquæ fluentis omnia in planum æquet. Hujus Synonymum est bonitas: item æquum & bonum, quia æquitas viri boni, qui amans est æquitatis, judicium & arbitrium sequitur.

2. §. Notabis 1. æquitatem dici tantùm correctionem, non verò legis abolitionem. Alias enim non esset bona & laudabilis, sed cum lege planè pugnaret. 2. Æquitatem non universi juris, sed tantùm legitimi & scripti esse correctionem. Nam æquitas jus naturæ ob summam profectionem corrigere nequit. 3 Æquitatem non corrigere totam legem, sed tantùm in eâ parte, in quâ deficit. 4. Per defectum non intelligi vitium, sed dici deficere, quatenus generaliter tantùm sancit, nec in specie ob circumstantiarum varietatem quicquam constituit.

3. §. Defectum hunc vocant ἔλλειμμα à verbo ἐλλείπω, omitto, quia videtur aliquid esse omissum: item ἁμάρτημα, erratum seu peccatum, quia legislator in scribendâ lege videtur peccasse, dum nihil de hoc vel illo singulari causâ determinavit.

4. §. Hinc sequuntur duo Corollaria:

1. *Hunc defectum non esse in lege, neq; in legislatore, sed in rerum materia.* Non enim omnia ob circumstantiarum varietatem à legumlatore prævideri, aut in verbis legum comprehendi potuerunt.

2. *Hunc defectum corrigi, adhibitâ legitimâ interpretatione & circumspectâ applicatione, ita ut, quæ generaliter dicta, ad casus speciales prudenter accommodentur.* Hinc audit ἀναπλήρωμα, supplementum, æquitas, quæ ob casum aliquem singularem in lege non definitum, in locum scripti juris succedit, defectum corrigit examinatis omnibus unius facti circumstantiis, consideratâ diligenter legislatoris mente & voluntate, excusâ legis sententiâ, eâque ad speciale factum prudenter accommodatâ, ita, quemadmodum legis-

legislator, si præsens adhuc esset, casum prævidisset, pronunciaret, factumque determinaret.

5. §. Æquitas à jure differt tribus modis. Æquitas jure videtur melior. Hujus enim asperitatem pro circumstantiarum varietate mitigat, & rigorem corrigit. Æquitas non continetur scripto & verbis, sed ex boni viri arbitrio dependet. Hinc sequitur Corollarium: *Divisionem inter æquitatem scriptam & non scriptam esse falsam.* Æquitas non continet universalia præcepta, sed circumstantias & casus singulares.

6. §. In excessu æquitati opponitur summum ius, & callida juris explicatio. Jus strictum est, quando verba legis simpliciter urgentur, & nulla planè benigna verborum interpretatio admittitur, nec legislatoris voluntas spectatur. Hoc secundum Terentium sæpe summa injuria est. Alterum videlicet callida interpretatio fraudandi gratiâ instituitur. Hinc dicitur calumnia, quando verba legis in deterior m partem torquentur, atque aliter accipiuntur, quàm à legislatore fuerunt intellecta. Ita sese habent excessus, quibus defectus nimia juris indulgentia addi potest.

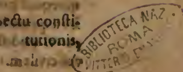
QUÆSTIONES.

Quæstio Prima.

Num summum jus sit summa injuria?

1. §. Distinguimus inter jus verum & adulterinum. Summum jus verum est, quod cum verbis & intentione legis rectè conditæ exactè congruit. Adulterinum, quod cum verbis quidem legis, sed non cum mente ejus congruit. Utrumque trifariam consideratur, ratione constitutionis, executionis, & interpretationis. Quæstio affirmatur non de vero, sed adulterino jure. Nam quis non intelligit, quamlibet legem facilè informari ac convelli posse, si verbis tantùm inhærendum sit, relicto vero sensu, ratione, autoritate, & consilio eorum, qui leges scripserunt?

2. §. Atque sic summum jus summa injuria, respectu constitutionis,

tutionis, executionis atque interpretationis. Ratione constitutionis, quia non factum est secundum legem divinam & naturalem. Ratione executionis, cum sine mitigatione, quam tamen legislator ob gravem circumstantiam admitteret, rigidè secundum verba, non attentis circumstantiis procedimus. Tandem ratione interpretationis, si ad legem accedat malitiosa judicis interpretatio.

Quæstio Secunda.

Num liceat cuivis aliquid de suo jure remittere?

Affirmamus. Nam remittere aliquid de suo jure, neque cum justitia, neque cum honestate pugnat, sed ad proximi, cui pro viribus suppetiæ ferendæ, commodum facit. Argumentum est singulare humanitatis, mansuetudinis, liberalitatis, misericordiæ atque æquitatis, nemini facit injuriam neque sibimetipsi neq; alii. Non sibi cum sponte hoc faciat: Omnis autem injuria fit contra voluntatem illius, cui infertur. Non alterii, quia ad hunc non spectat.

Quæstio Tertia.

Num æquitas sit eadem cum justitia?

Quamvis adsit magna inter hæc conjunctio, differunt tamen. Virum enim justum & æquum non pari modo laudamus: illum minus, hunc magis, quia vir æquus de suo jure nonnihil cedit, justus dum strictè suum jus urget, durus atque injustus, respectu viri boni & æqui esse videtur. Jam si justitia eadem esset cum æquitate, utique sequeretur, utrique par encomium esse attribuendum. Posterius, ut audimus, non est. E. neque prius.

Quæstio Quarta.

Num æquitas in jure naturali & divino adhiberi queat?

Nequaquam. Nam in jure divino & naturali nullus planè datur defectus, nullúsque rigor, cùm utrumque immediatè à Deo, quicquid præcepit plenariè & perfectè præcepit, originem trahat. Et æquitas in jure naturali & divino non invenit locum. Hinc patet, quid statuendum de divisione, æquitatem esse vel naturalem vel civilem.

1. §. Ad